

Megjelent: az ELTE Pedagogikum támogatásával

az iskolakultúra 2009/5–6 melléklete

Az erdei iskola a környezeti nevelés szolgálatában

A környezeti nevelés hatékony megvalósításához rengeteg tevékenységforma áll rendelkezésünkre. Ezek közül kiemelendő az erdei iskola, mely változatos és élményt biztosító módszerekkel valósítja meg a gyermekek környezettudatos magatartásformálását, a környezetért felelős életvitel kialakítását. A tanulmány célja egy, az Erdőpedagógia Projekt keretében működő erdei iskola hatékonyságának vizsgálata a tanulók által készített fogalmi térképek és gyermekversek elemzésén keresztül.

Az erdei iskola fogalmának értelmezése

Az erdei iskola kifejezés nagyon komplex fogalom. Bármely oldalról közelítjük meg, minden korosztály számára kikapcsolódást nyújt, élményt, játszva tanulást a hétköznapi agyonhajszolt életmódja mellett, melyre egyre nagyobb szükség van az elgépiesült, rohanó, környezetszennyezett világban. Az erdei iskola fogalmát – bár sokan hajlamosak szinonim fogalomként használni – el kell különítenünk a tanulmányi kirándulás, a terepgyakorlat, a szaktábor, a témahét, a környezetvédelmi akció fogalmától.

A 2001. márciusi Erdei Iskola Műhelysorozaton és Konferencián fogadták el Lehoczky János után az erdei iskola programban hivatalosan is használt fogalmat, mely szerint „az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelés- és tanulásszervezési egység. A szorgalmi időben megvalósuló, egybefüggően többnapos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszíni tanulásszervezési mód, amely során a tanulás a tanulók aktív, cselekvő, kölcsönösségen alapuló együttműködésére épít. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.” (Boldizsárné, 2002, 15.).

Napjainkra az erdei iskola a környezeti nevelés közkedvelt formájává vált. Népszerűségének oka az erdei iskolai tanulásszervezés sajátosságaiban keresendő. A jó erdei iskolai program alatt a tanulók szinte észrevétlen, játékos módszerekkel sajátítják el az ismereteket, gyarapodik tudásuk és tesznek szert olyan készségekre, képességekre (együttműködési, kommunikációs, probléma-felismerési), melyeket a speciális tanulási környezet, a tanulói aktivitásra épülő pedagógiai eljárások (például projektek) maximálisan segítenek. A programok során a felfedezés, alkotás öröme motiválja a diákokat, mindez hozzájárul a természet megismeréséhez, megszeretéséhez, megóvásához. Fejlődik önismeretük, társaikat is esetenként más oldalról ismerhetik meg (segítőkészség), gyarapodik önállóságuk, felelősségérzetük a természeti, mesterséges környezettel és embertársaikkal szemben.

Az erdei iskola nem csak a gyermekek, hanem a pedagógusok számára is élmény. Újabb módszertani fogásokkal gazdagodhatnak a tevékenységek során, élhetnek a kreatívabb oktatásszervezési módszerekkel. A gazdag környezet, az új pedagógiai szituációk lehetővé teszik a gyermekközösség alaposabb megismerését, a társas kapcsolatok fejlesztését, a

pedagógus-tanuló viszony elmélyítését. Az erdei iskolai tanulásszervezés hatékonyan segíti elő a környezeti nevelés célrendszerének és alapelveinek megvalósítását. A foglalkozások során élményszerű formában valósítja meg a fenntarthatóság pedagógiáját, a személyes felelősségen alapuló, környezetkímélő, takarékos, a természeti és épített környezet szeretetét, védelmét, a sokféleség megőrzését támogató, a környezet értékei iránt felelős életvitel kialakítását. Tevékenységközpontú módszerekkel segíti a környezeti nevelés céljainak eléréséhez szükséges kompetenciák fejlesztését.

Az Erdőpedagógia Projekt

A tanulmány célja egy, az Erdőpedagógia Projekt keretében működő erdei iskola hatékonyságának vizsgálata, a teljesség igénye nélkül. Az Erdőpedagógia program, a projektoktatás kritériumainak megfelelően, több szinten, változatos formákban, több korosztály aktív bevonásával biztosítja a fenntarthatóság pedagógiája és a környezeti nevelés hatékony megvalósítását. A projekt a Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Főiskolai Kar Pedagógia Tanszékének válasza, megoldási javaslata a környezeti kihívásokra. Az Erdőpedagógia Projekt feladata nemcsak a természettudományos ismeretek közvetítése, hanem a megfelelő viselkedéskultúra, a természet-, környezetorientált magatartás, környezetért felelős életvitel kialakítása a fenntarthatóság pedagógiai törekvéseinek szellemében az óvodás és általános iskolás korosztály körében, továbbá a főiskolai hallgatókban, valamint a gyakorló pedagógusokban. A projekt 1996-ban jött létre, vezetője Kovátsné Németh Mária. A kutatási program 12 éve folyamatosan bővül, új alprojektekkel gazdagodva. A program célja a gyermekek környezeti nevelésén túl, „hogya a pedagógusjelölteket a tanárképzésben, a gyakorló pedagógusokat továbbképzéseken készítsük fel az »Ember és természet« témakörökhöz kapcsolódó tanítási, tanórán kívüli tevékenységrendszer megismerésére, módszerének elsajátítására, továbbfejlesztésére, önálló projektek kidolgozására” (Kovátsné, 2001, 85. o.).

Mindennek háttérében a testi-lelki egészség, a viselkedés és környezetkultúra hármas egységének, komplex tevékenységrendszerének megvalósítása áll, melynek célja a harmonikus személyiség formálása.

A projekt további célkitűzései között szerepel olyan C típusú tantárgy, Speciális Kollégium, akkreditált tanártovábbképzési program működtetése, melynek keretében – a NAT Ember és természet műveltségi területéhez kapcsolódva – olyan szakmai, speciális ismereteket sajátíthatnak el a program résztvevői, melyek az erdőhöz, az erdei ökoszisztémákhoz, az Északi Pannonhát – Ravasz, Sokorópátka – Erdőgazdasági Tájegység természeti, gazdasági, népművészeti, kultúrtörténeti jellegzetességeinek megismeréséhez kapcsolódnak. A projekt résztvevőinek alaposabb felkészítése hozzájárul az olyan tanítók képzéséhez, akik képesek lesznek a 6–14 éves tanulók körében szakszerűen vezetni és irányítani a természet jelenségei és folyamatai iránt különös érdeklődést tanúsító gyerekeknek létrehozott erdei iskolákat. A mintaprojekt megismerését követően képessé válnak önálló erdei iskolai projektek megtervezésére, kivitelezésére. További fontos cél egy olyan komplex szemléletmód kialakítása, melyben a környezeti nevelés, az egészséges életmód és életvitel integrálódik. Ehhez a gyakorlati színteret az Erdőpedagógiai Projekt keretében szervezett erdei iskola biztosítja a Ravaszi Erdei Iskolai Oktatóközpontban.

A projekt főbb blokkjai (1. táblázat) messzemenően szolgálják a tantárgyi koncentráció megvalósítását. A természetismeret blokk a környezetismeret, a földrajz, történelem, irodalom és a művészeti tárgyakat fogja össze, míg a viselkedéskultúra az etika, a művészet, az informatika, a néprajz tantárgyakat integrálja, az egészség blokk pedig az egészségtant, biológiát, testnevelést és technikát.

1. táblázat. Az Erdőpedagógia Projekt főbb blokkjai, a gyakorlatorientált témákkal (Kovátsné, 2006)

Gyakorlatorientált téma		
Természetismeret	Viselkedéskultúra	Egészség
Általános erdészettörténet	Példaképek	Falusi porta
Erdei ökoszisztémák	Jeles Napok-Zöld Napok	Önismeret (testi-lelki jellemzők)
Nemzeti Erdőstratégia	Hagyományok-népszokások-életvitel	Meditáció
Nemzeti Parkok	Népi természetismeret	Táplálkozás
Világörökségek	Mesterségek	Természetpatika
Magyalosi tanösvény	Természet és Művészet	Napirend
Iskolakert	Újságkészítés	Mozgás
Kultúrtörténeti emlékhelyek		Tánc
Hulladékkezelés-hasznosítás, komposztálás		

A környezeti nevelési programok hatékonyságának vizsgálatakor lényeges, hogy több kutatási módszer együttes alkalmazásával komplex módon tárjuk fel az eredményeket, hiszen így árnyaltabb és egyben részletesebb képet kaphatunk munkánk eredményességéről és az esetleges problémákról. Mindez hatékonyan járul hozzá a programok továbbfejlesztéséhez, további értékeléséhez. Az Erdőpedagógia Projekt keretében működő erdei iskola hatékonyságának vizsgálatához kutatásunk során ugyancsak komplex kutatásmetodikát alkalmaztunk. E tanulmányban a fogalmi térképek és a tanulók által írt versek elemzését mutatjuk be, azt kutatva, hogy egy ötnapos erdei iskolai program milyen hatással van a gyermekekre.

A vizsgálatra 2008 tavaszán került sor a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpontban. A vizsgálatban 6, az erdei iskolába bejelentkező csoport vett részt: 2 budapesti, 2 mosonmagyaróvári, 1 tapolcai és egy móri általános iskola 1–1 osztálya. Összesen 38 tanuló érkezett a fővárosból, 93 tanuló pedig a fent nevezett városokból. A vizsgálatban 66 fiú és 65 lány vett részt. A vizsgálati alanyok életkorát tekintve 17 tanuló 8 éves, 4 tanuló 9 éves, 53 tanuló 10 éves, 33 tanuló 11 éves, 16 tanuló 12 éves és 8 tanuló 13 éves volt.

A erdei iskola hatékonyságának vizsgálata a tanulók által készített fogalmi térképek elemzésével

Vizsgálatunk során az erdei iskola első napján, a programok megkezdése előtt és a program utolsó napján, az egész projekt zárásaként készítettünk térképet. Arra kértük a tanulókat, hogy az erdő témához egy grafikus vázlaton az összes lehetséges fogalmat ábrázolják. Mivel a tanulók ezzel a módszerrel még nem találkoztak, a feladat elmagyarázása után egy más témával a táblánál közösen elkészítettünk egy gondolati térképet. Ezután láttak neki a tanulók az önálló munkának.

Vizsgálatunk során azt próbáltuk felderíteni, hogy melyek a leggyakoribb fogalmak és fogalomsorok a gondolati térképeken, továbbá milyen különbségeket és egyezéseket mutatnak az első és a második vizsgálat gondolati térképei. Kíváncsiak voltunk, milyen mértékű változások térképezhetők fel az erdei iskola program hatására. Kutattuk, hogy milyen mértékben változott a két vizsgálat során a fogalmak mennyisége, megfigyelhető-e fogalmi gazdagodás, minőségi változás, milyen mértékben változott a két vizsgálat során a fogalmi térképek struktúráltasága, a fogalmi szintek mennyisége.

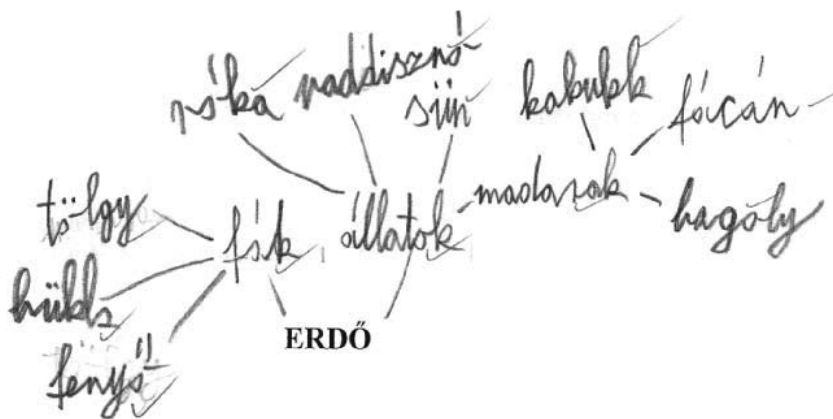
Fogalmi térképet összesen 131 fő készített az első vizsgálat során az erdei iskola program első napján. A második vizsgálatnál, az erdei iskola ötödik napján a program zárásakor 126 gyermek készítette el a térképet. 5 tanuló nem vett részt a második vizsgálatban, mert betegség miatt hazautaztak a táborból. Az elemzés első részében összesítettük a

vizsgálatokban előforduló fogalmakat, azok gyakoriságát. Ezt követően került sor a tartalmi értékelésre.

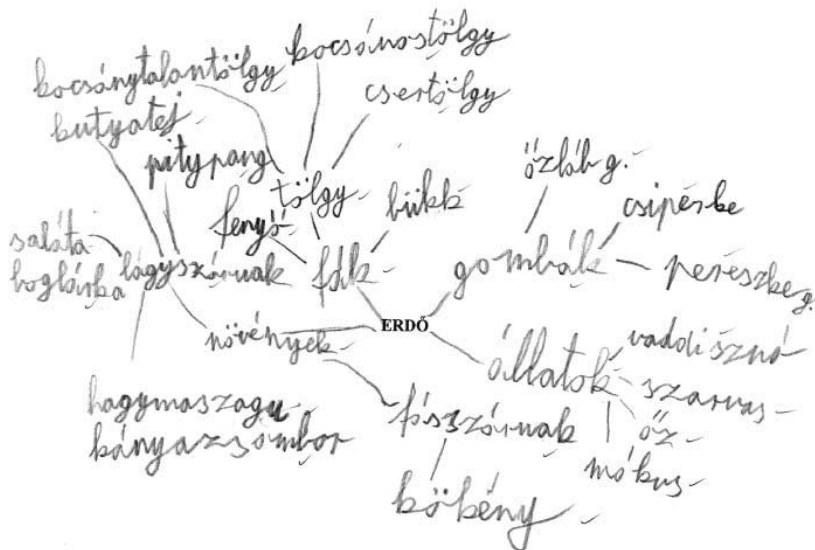
A fogalmak számát tekintve az első és a második vizsgálatot összevetve a 131 tanuló közül 80-nál (61 százalék) bővült a fogalmak száma, több asszociáció jelent meg az erdővel kapcsolatban, mint a program megkezdése előtt.

Összevetettük az összes megjelenő fogalom előfordulásának gyakoriságát is. Alapvetően a fogalmak néhány nagyobb téma köré csoportosultak, ezeket próbáltuk alapként venni a könnyebb elemzés érdekében.

Az 1–4. ábrán keresztül szemléltetjük, hogyan alakultak, gazdagodtak a tanulók fogalmi térképei az erőről.

1. ábra. F. M., 10 éves fiú fogalmi térképe, első vizsgálat

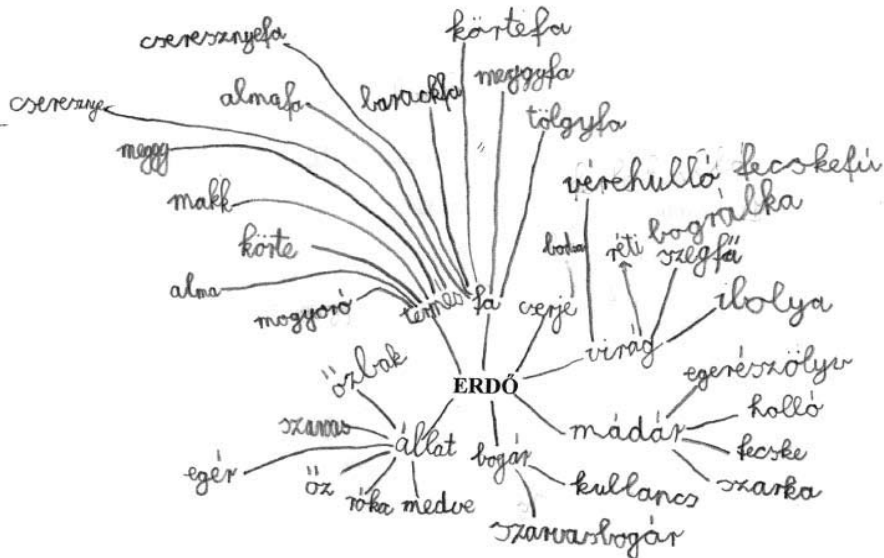
2. ábra. F. M., 10 éves fiú fogalmi térképe, második vizsgálat

F. M. 10 éves fiú tanuló fogalmi térképeit (1., 2. ábra) összevetve láthatjuk, hogy a két vizsgálatban 12-ről 24-re nőtt a fogalmak száma, azonban nemcsak a fogalmak számának

növekedése jelentős, hanem a tartalmi fejlődés is. Szembetűnő, hogy több fafajta került említésre a második fogalmi térképen, amelyek a tanösvény egyik állomásán kerülnek megismerésre. A projekt során megismerik a tanulók Ravazd környékének jellemző fáit, mint a kocsányos, kocsánytalan és a csertőlgyet. Új elemként a második térképen a gombák és fajtáik is megjelentek. Sok fogalmi térképhez hasonlóan megfigyelhető a növény-fajtákban történt gazdagodás a második vizsgálatnál. Új növényként jelent meg a salátaboglárka, hagymaszagú kányazsombor, kökény, mely növényekkel a Magyaros Tanösvényen találkozhatnak a tanulók. Vizsgálódásaik során a tanulók meg is kóstolják az ehető növényeket, gyógynövényeket, azok felhasználásáról is beszélnek, többek között a gyűjtött növényekből teát, illatszákot is készítenek. A második vizsgálat fogalmi térképe több összefüggésről, asszociációról, nagyobb rendszerezettségéről árulkodik.

3. ábra. M. G., 8 éves fiú fogalmi térképe, első vizsgálat

4. ábra. M. G., 8 éves fiú fogalmi térképe, második vizsgálat

M. G. 8 éves fiú tanuló fogalmi térképei (3., 4. ábra) is jelentős mennyiségi és minőségi gyarapodást mutatnak. Az első vizsgálatban 12 fogalom szerepel, míg a második vizsgálatban 36-ra növekedett a fogalmak száma. A második térkép madár- (egerészölyv,

fecske, holló, szarka), állat- (szarvas, egér, őz, róka), fafajtákkal (tölgy, körte, meggy, barack, cseresznye, alma), növényekkel gazdagodott.

A fogalmi térképek elemzése igazolja fetevéseinket, miszerint az erdei iskola gyakorlatorientált, élményszerű módszereivel hatékonyan segíti elő a környezeti nevelés céljainak megvalósulását. A második vizsgálatban nem csak a fogalmi gazdagodás volt nyomon követhető, hanem a térképek strukturáltságában, az asszociációk számának növekedésében bekövetkező változások is. A tantúrák vizsgálódásai, a természetben történő megfigyelések során szinte észrevétlenül sajátítják el a tanulók az ismereteket, fejlődik környezettudatos magatartásuk. Az egyes fafajták, növények, gyógynövények felfedezése, játékos megismerése hozzásegíti őket nem csak ismereteik gyarapításához, hanem a természet iránti óvó-védő attitűdök kialakításához. Az Erdészettörténeti Gyűjtemény, az Erdészet munkájának megismerésével a környezettudatos erdőgazdálkodásról is képet kapnak, és megláthatják a megelőzés fontosságát, a természetvédelem alapvető kérdéseit, fejlődik problémamegoldó gondolkodásuk. Megismerkednek az erdő hármaskörrel, a fa felhasználásához kapcsolódó népi mesterességekkel. A vadlesek révén a vadgazdálkodásba, vadászatba is betekintést nyerhetnek, mindezek során komplex látásmódjuk is fejlődik. A fenntartható fejlődéshez és hulladékgyűjtéshez kapcsolódó alprojektekben gyakorolhatják a szelektív hulladékgyűjtést, a komposztálást, készíthetnek ökológiai lábnyomot, továbbá a kultúrtörténeti emlékhelyek felfedezésével, megismerésével a természeti és mesterséges környezethez való kötődésük is pozitívan formálódik.

Az erdei iskola hatékonyságának vizsgálata a tanulók által készített alkotások elemzésével

A nevelési eredményvizsgálatok közül a szakirodalom kiemeli a tanulók által elkészített alkotások, produktumok elemzését mint módszert. Véleményünk szerint ez a gyakorlatban igen ritkán alkalmazott módszer rendkívül sokat elárul a gyermekek gondolkodásában, viselkedésében végbemenő változásokról, bizonyos nevelési hatások eredményességéről. Elemző munkánk a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpontban a tanulmány szerzője által vezetett programokon született alkotások közül mutat be néhány részletet, szemléltetve az erdei iskolai foglalkozások eredményességét.

Az erdei iskola program utolsó napja általában egy vetélkedővel zárul, melyben a projektcsoporthoz egy útmutató segítségével a tanösvényen végighaladva különböző játékos feladatokat, gyűjtő-kutató munkákat végeznek, mely az 5 napos komplex projektet foglalja össze, szintetizálja az ismereteket. Ezt követően a tanulók egy verset, egy „fóhászt” írnak az erdőről. A szerző által összegyűjtött alkotásokon végigtekintve látható, hogy a versek soraiban visszaköszönnek az öt nap során elsajátított ismeretek, továbbá számos esetben a magatartásra, viselkedésre vonatkozó szokások is, melyeket a tanulók fontosnak tartanak. Az alábbiakban néhány példán keresztül mutatjuk be a fentebb leírtakat.

A következő versikében megjelennek a fával kapcsolatos néphagyományokra, népszokásokra történő utalások, melyet a múzeum-tárlatvezetés során a tanulókkal részletesen feldolgozunk: „Végigkísérlek utadon, bölcsőd, sírod vagyok, gyermekkorod játéka, felnőttkorod munkája.” (Győr, Ortutay Gyula Általános Iskola 7. osztályának egy projektcsoporthoz). A múzeum projekt során a gyerekek megismerkednek a fa feldolgozásának menetén túl különböző néphagyományokból ismert faragott tárgyakkal és a fával kapcsolatos mesékkel, történetekkel is. A múzeum lehetőséget biztosít az erdész munkájának megismerésére, az erdőgazdálkodással, az erdő szerepével kapcsolatos ismeretek feldolgozására, továbbá a táj jellegzetes növény- és állatvilágának tanulmányozására.

Nagyon sok, a tanulók által megfogalmazott vers tartalmaz a környezetvédelemmel kapcsolatos intéseket, felhívásokat is: „Emberek, kik szeretitek az életet, nem kéne egy kicsit védeni a Földeteket? Piszkos a víz, szennyezett a levegő, pusztulnak a fák és kiszá-

rad a legelő...” (Ortutay Gyula Általános Iskola 7. osztályának egy projektcsoportha) A projekt során előkerül a fenntartható fejlődés, az ökológiai lábnyom kérdésköre, az emberiség előtt álló feladatok, problémák megvitatása a tanulók életkori sajátosságainak megfelelően. „Ti túrázó gyerekek ne szemeteljete! Másként hogyan nyújtok az állatoknak menedéket? Tudom, hogy kellemes a fáim közt sétálni, de próbáljatok engem óvni és védeni. Ha szemeteltek, akkor meghalok, ha nem: szép vagyok és csodálhattok.” (Győrszemere, Általános Iskola Favágók csapata)

A projekt fontos célkitűzése a tanulók viselkedéskultúrájának formálása. Minderre számos lehetőség adódik a túrák, a vadles, a tárlatvezetés és a számos egyéb program során. A versekben szemléletesen jelennek meg a természetben való helyes viselkedésre felhívó mondatok is, mint például: „Hagyd otthon a magnót, mert zavarja a rigót! Szemetet lát a medve, elromlik a kedve.”; „Ne vágd ki a fát, rontja az erdő állagát.” (Győrszemere, Csíkos Vadmalacok csapat); „Ha az utad árnyas fáim alatt járod, fogadj meg néhány jó tanácsot: Fáim kérébe szerelmed nevét ne vésd, kíméljed bokraim és szép virágaim.”; „Kérlek védelmezz, mint anya a gyermekét!” (Nyúl, Általános Iskola 7.b. osztályának projektcsoportha).

Sok költemény mutatja be a természet szépségét, az évszakokat, a természetre, az erdőre való rácsodálkozást is, melyet többek között a vadlesek, a felfedező túrák alkalmával tapasztalhattak a gyermekek. Ez azért is lényeges, mert a környezettudatos magatartáshoz vezető úton a természet megérzése, megfigyelése, szeretete, a rácsodálkozás, az élmények szerepe nagy jelentőséggel bír. Alapként szolgálhat ahhoz, hogy a tanulók sikeresen sajátítsák el a fenntarthatóság elveinek megfelelő, a környezetet óvó attitűdöket, hogy megfelelő környezettudatos szokásrendszer alakuljon ki. „Ha beléptél magas kapuim, előtted a forrás friss vizet ont. Elcsodálkozol, ha látod szép tisztásaimat, s örvendezel, ha megpillantod aranyos bokraim. Kóstold meg friss gyümölcsömet, s csodálattal tégy egy pikniket” (Tét, Általános Iskola 3. osztályának projektcsoportha) Íme egy másik szép példa, melyben a rácsodálkozás, a felfedezés öröme jelenik meg a tanulók szemével: „Azt hittük, hogy ismerjük, szeretjük és tiszteljük. Mennyi bűbáj, mily talányok, mind, amit körülöttem láttok. Csodaszép virágok, színpompás szírványok, madarak csicsérgése, emberek nevetése. Mily csodaszép, mily vidám! Mit eddig szépnek hittünk, rájöttünk, hogy eddig nem is ismerjük. De mégis a természet titokzatos, és egyben félelmetes. Elérhetetlen táj” (Nyúl, Általános Iskola 7. b. osztályának projektcsoportha)

Az erdő mint nevelési színtér és a jól kidolgozott erdei iskolai program kiváló lehetőséget nyújt az érzelmi és erkölcsi nevelésre. Szépen megjelenik a gyermekversekben a szeretet, a törődés, az értékővő magatartás is. „Kérlek védelmezz, mint anya a gyermekét.” (Győr, Ortutay Gyula Általános Iskola 7. osztályának projektcsoportha)

Gyakran jelenik meg a versekben az erdő hármass (gazdasági, rekreációs, védelmi) funkciójának bemutatása is.– Gazdasági funkció: „Ne tépjétek le a növényeket, mert van közöttük különleges, miből gyógyszer készül. Meggyógyulhatsz ettől te és embertársaid!”; „Szomjad oltja, éhséged csillapítja, ha hideg van meleget ad, ha meleg van hűsít.” (Tét, Általános Iskola 3. osztályának projektcsoportha); rekreációs funkció: „Ne bántsatok gyerekek, s felnőttek! Mert én vagyok a kirándulólhelyetek.”; védelmi funkció: „én vagyok a levegő tisztítója”... (Szerecseny, Általános Iskola 8. osztály). E funkciók részletes feldolgozására a múzeum projektben, továbbá az erdész munkáját megismertető foglalkozásokon kerül sor.

Számos alkotás tartalmazza azokat az ismereteket a növény- és állatvilághoz kapcsolódóan is, melyeket az erdei iskolai táborozás során szereznek a gyermekek, mint például: „Figyelj vándor! Az erdő titkot rejteget. Ha figyelsz, meglesheted! Itt élünk, ez az otthonunk, gyurgyalag a löszfalban, mókus az odúban, féreg a fában, fakopáncs várja. Vaddisznó mama csíkos kölykével hazafelé vágat, makkot kerestek, s közben megáztak. Hangya keres morzsákat, vadász megles rókákat. Aki nem figyel ők, elpusztítja az

erdőket. Vigyázz, őrizd meg nekünk, mert ez az élőhelyünk s szeretjük!” (Nyúl, Általános Iskola 7. b osztályának projektcsoportja) A következő alkotás is hűen tükrözi az élményszerűen elsajátított ismereteket. „Lábad elé figyelj, kéri az üstökös gyöngyike. A fák nedvét nyalogatom, a szarvasbogár vagyok, ne tűzz gombostűre mert védett vagyok. Fakopáncs a fák doktora vagyok, puskád kérlek rám ne fogd! A gímszarvas vagyok, kegyelemből életem kioldhatod, de kedvtelésből ne kívánd halálom. Ez az erdő kérése ez betartható.” (Nyúl, Általános Iskola 7. b osztályának projektcsoportja)

A néhány kiemelt versrészlet elemzése a környezeti nevelés hatékonyság-vizsgálatának fontos eszköze lehet, természetesen más módszerekkel kiegészülve. Érzékletes módon szemlélteti nemcsak az erdei iskola elsajátított ismereteket, hanem a gyermekek érzésvilágát, viszonyulásukat a természethez, erdőhöz. A gyerekek által megfogalmazott versek tükrözik a program komplexitását is, hiszen az egészség, a természet- és környezetvédelem, az állat és növényismeret, a népszokások és a korábban említett témacsokrok vissza-visszaköszönnek az alkotásokban. Játékos módszerekkel szoktatják a tanulókat a természet szeretetére, az aktív természetvédelemre, a megfelelő magatartási szokások, normák követésére, megőrzésére. Mindezeket tükrözi a győrszemerei Általános Iskola Vadócok projektcsoportjának alkotása, melyet teljes egészében közlünk:

Fohász az erdőhöz

A természet hű az emberhez,
segít, véd és óv.
Arra kér a termőföld:
Ne szennyezd és
légy hozzá jó!

Vigyázz! Ha megbántod,
a selymes fűvet,
a lombos fát,
nem fog többé
vigyázni rád!

Az ég zengi el a boldog imát,
s megköszöni, hogy vigyáztál rá!
Ezt friss levegővel
hálálja meg,
Amitől örül a felnőtt
és a gyerek!

Összegzés

Lezárásként elmondhatjuk, hogy az erdei iskola pozitív nevelési-oktatási hatása mind a fogalmi térképek, mind a tanulók természeti verseinek elemzése alapján bizonyítható. Általánossá tétele, támogatása a közoktatásban feltétlenül indokolt.

Irodalom

Boldizsárné Kovács Gizella (2002, szerk.): *Az erdei iskola hasznos könyve*. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest.
Kovátsné Németh Mária (2001): A reformpedagógiai szemlélet, mint projekt módszer jelentősége a

tanárképzésben és a továbbképzésben. In: *Tanulmánykötet*. NYME ATFK, Győr.
Kovátsné Németh Mária (2006): Fenntartható oktatás és projektpedagógia. *Új Pedagógiai Szemle*, október. 75–86.